

Петро Немировський

У СВЯТВЕЧІР

Оповідання

Переклад Ірина Гаркуша

1

За вікном — мокрий сніг, б'є у скло. Холоднеча. І вітер — у-у-у!.. — завиває. А мені тепло. Я лежу на своєму матрацику. Накритий ковдрочкою. Чекаю, коли за мною придуть батьки, заберуть мене з дитсадка і ми всі разом поїдемо до церкви.

Сьогодні — Святвечір. (Католицький Christmas минув два тижні тому). Нове, незрозуміле слово — Святвечір, що воно означає, скільки мама не пояснювала, я так до кінця і не зрозумів. Зрозумів одне: Святвечір пов'язаний з церквою, і з Дитям Ісусом, і з янголом. А найголовніше — з подарунком.

За кілька днів до Нового року я написав листа Санті, точніше, писала мама, я диктував. Попросив в нього корабель. Запечатали листа у конверт, тато наклеїв справжню марку. Я поклав конверта під ялинку, що мерехтить блискучими кульками і сріблястим дощиком. Потім поставив під ялинку мисочку з моїм улюбленим печивом і горнятко з молоком. І пішов спати. Зранку, прокинувшись, відразу побіг до ялинки перевірити, чи забрав Санта мого листа? Все в порядку: конверта під ялинкою не було, мисочка, де лежало печиво, порожня,

все молоко випите. І першого січня, з самого ранку, у ванні плавав мій новий корабель!

Так само я замовив напередодні свята подарунок і на Різдво. Теж посадив маму за стіл і надиктував листа. Тільки цього разу попросив подарунок не в Санти (той улетів на оленях додому, на Північний полюс), а в янгола. І попросив вже не корабель, а гвинтокрил!

Запечатали листа в такий же конверт, наклеїли марку. Я поклав конверта під ялинку, поставив поруч мисочку з печивом і горнятко з молоком. Прокинувшись зранку, побіг перевіряти. Все в порядку: янгол листа забрав, з'ївши печиво і випивши молоко.

Якщо сьогодні Святвечір, то, за поясненнями тата, гвинтокрил мені доставлять завтра зранку. Тому що сьогодні янгол зайнятий: він має бути в печері, десь далеко, в якомусь Ізраїлі, де народжується Дитя Ісус.

У-у-у!.. Завиває за вікном, і хльоскає дощ, і сече сніг по склу, і трошечки лячно. Поруч зі мною спить Стів. Він ще зовсім бебі — сьогодні Стіву виповнилося три роки.

Колись біля мене лежала Катя. Влітку ми з нею розкопували ямки у землі і виймали звідти хробаків, у траві знаходили різних жуків і складали їх в банку. Коли Каті це набридало, вона уходила до дівчаток гратися в ляльки, але все одно потім поверталась до мене.

У Каті не було тата — одна лише мама. Коли мій тато приходив в садочок за мною, Катя також підбігала до хвіртки і радісно кричала: «Тато! Мій татусь прийшов!» Тягнула до нього рученята, і він іноді піднімав її. Я не любив цього. Адже тато — мій, не її. Ще я боявся, що тато раптом піде з Катею, а мене залишить. Тому, коли вихователька

кликала: «Даню, за тобою прийшов тато», — я щодуху біг до хвіртки, відштовхуючи Катю, і хапав свого тата за руку.

У садку, під час денного сну, ми з Катею часто не спали: переморгувались, робили гримаси і ховались одне від одного під ковдрами. Але восени Катя пішла у школу — вона старша за мене на рік.

У-у-у!.. Виття за вікном нагадує мені про двох страшних істот: про собаку Лакі та Скелета.

Лакі — велика чорна вівчарка з тонкою білою смугою на волохатих грудях; живе у підвалі нашого шестиповерхового будинку. До підвалу з вулиці ведуть сходи кам'яного колодязя. А внизу — двері, затягнуті металевою сіткою. Крізь дірочки сітки видно напівтемний коридор, де туди-сюди бігає Лакі.

Іноді до того кам'яного колодязя спускаються хлопці, які живуть в нашому будинку або по сусідству. Підходять до дверей і починають дражнити вівчарку: «гавкають», стріляють в неї з водяних пістолетів. Лакі підбігає до дверей, заливається гавкотом, а хлопці, задоволені, що роздражнили собаку, горлають ще дужче, продовжуючи обстріл.

Я теж хотів би стояти там, у колодязі, разом зі всіма. Але мені так лячно, що не можу спуститись туди навіть на одну сходику. Раптом Лакі, зірвавши двері, кинеться на мене?!

Хазяйка собаки — місіс Енн, вона ж і власниця всього будинку. Наприкінці кожного місяця заходить в нашу квартиру. Тато дає їй чек, а місіс Енн — мені шоколадну цукерку:

— Який милий хлопчик!

Заходила би вона до нас частіше! Іноді бачу її, коли вона вигулює навколо будинку Лакі. Вівчарка тягне за шворку, зупиняється і крутиться біля дерев та кущів, щось там винюхуючи.

Коли місіс Енн вигулює Лакі, мені від неї не потрібні жодні цукерки, навіть шоколадні. Обійдуся без них. В мене тоді одна турбота — відтягнути скоріше тата або маму куди подалі.

— Лакі — старенький та хворий, ледь лапи пересуває. А ти — боягуз, — глузує з мене тато.

Я не сперечаюсь. Але якщо хтось боїться собак, то нічого смішного в цьому немає.

Ще я боюся Скелета. На нашій вулиці живе справжній Скелет. Одного разу восени, на Хелловін ми пішли з татом ввечері збирати цукерки. Напередодні я попросив батьків купити мені пластмасове відро кольору гарбуза — для цукерок. Мама була проти нашого походу, стверджуючи, що це «дурний звичай — жебрачити». Але ми з татом її не послушали. Тато вирядив мене піратом і ми вирушили у путь.

«Trick or treat?!» (Фраза, з якою у Америці до дорослих у Хелловін звертаються діти, збираючи у відерця солодощі — *авт.*) Моє відро швидко наповнювалось цукерками та печивом.

Підійшли до супермаркету. Там біля входу було велелюдно, голосно, розряджені діти та дорослі штовхали одне одного і щось кричали. Якоїсь миті натовп розсунувся і... Чорна фігура з каптуром пішла на мене, змахнувши косою. Здійнявся її чорний плащ, застрибали її білі кістки: «У-у-ух!...» Я уписався і заплакав.

Тато, зазвичай спокійний, почав щось Скелету доводити, майже сварився з ним. Скелет вибачався, тицяв мені цукерки, але його коса

свистіла у повітрі, в його очах було чорно, з рота стирчали криві зуби. Страшніше за цього Скелета нічого в світі немає.

Тато мені потім пояснив, що цей Скелет — не справжній, це перевдягнений містер Антоніо, менеджер супермаркету, і що він дурень, якщо так «жартує».

Повернувшись додому, я, звичайно, з'їв пів відра цукерок, поки мама не забрала. Але тої ночі я спав разом із батьками. Мама притискала мене до себе: «Не бійся, моє сонечко».

Після Хелловіна вже пройшло багато часу — два місяці, я виріс, сміливо заходжу з батьками в той супермаркет. Але іноді вночі мені сниться Скелет у чорному плащі: йде вулицею, розмахуючи косою.

Такими моторошними ночами я швиденько зляжу з ліжка, вибігаю зі своєї кімнати і — плиг — у ліжко батьків.

2

І ось батьки нарешті забрали мене з дитсадка. Ми всі сіли в машину. Мама спитала, чи не хочу я зняти куртку, чи не буде мені в машині жарко.

— Ні, не хочу, — я просунув руки під ременями дитячого сидіння і застібнув пластмасовий замок на грудях.

Тато перевірів, чи добре я пристебнутий. У тата погана звичка — все за мною перевіряти.

— Все о'кей, можна їхати, — він сів за кермо, перехрестився на іконку, закріплену на панелі.

На тій іконці — янгол у червоному плащі із золотим німбом навколо кучерявої голови. Такий янгол цієї ночі принесе мені гвинтокрил, після того, як відвідає печеру, де народився Малюк Ісус.

Чесно кажучи, в цій історії є деяка плутанина. Тато каже, що гвинтокрил мені подарує Ісус, а янгол лише принесе його під ялинку. Але яким чином Ісус може щось подарувати, якщо він ще Дитя, бебі, йому самому ще потрібні подарунки?

Їдемо. Коли нема заторів, дорога до церкви не втомлює. Понад усе мені подобається траса вздовж річки: дивлюсь на пропливаючі кораблі, у воді там, мабуть, плавають кити й акули. Майже як у моїй ванні.

Що людина робить в церкві? За словами мами, молитися і просить у Бога захисту. Тато зі мною про це не говорить. Тато вважає мене ще замалим, щоб обговорювати такі серйозні питання. Він може запитати мене про Спонч Боба з мультфільму, кого той відлупцював у останній серії. Про Бога зі мною розмовляє лише мама.

Батьки — на передніх сидіннях. Вже й міст проїхали, а вони все ще не припиняють розмову — про роботу. Часто вимовляють: звільнення, звільнили, звільнять. Що то за таке жахливе слово — звільнять, га?

Нещодавно тато часто повторював: «Звільнили Джима. Обіцяють ще звільнення». Він тоді ходив похнюплений, сердитий. Зараз тато наче повеселішав, але тепер мама завела: «У відділі маркетингу звільнили ще трьох. Що ж воно буде?..»

Коли вони говорять про «звільнять», то здається, що вітер ось-ось увірветься до нашої машини. І лусне скло, і відлетять дверцята, і ми залишимося самі, в темряві, на цій занесеній снігом і грязюкою дорозі.

3

— Даню, синку, втомився? Почекай, невдовзі приїдемо. Бачиш, який сніг, все замело, — каже мама, визирнувши з-за високої спинки крісла.

У мами красиве волосся: довге, хвилясте, кольору шоколаду. Коли я був маленьким, любив лежати на спині і бавитись її волоссям, затиснувши його кінчики у кулаках. Мені так подобалось його смикати і тягнути у різні боки, що мама іноді кривилася від болю. Ні в кого в світі немає такого ласкавого волосся, лише в мами і у... Маші.

От тому, на правду, я й терплю цю довгу поїздку, не жаліюся. Тому що у церкві — Маша. Раніше я на неї не звертав уваги, а нещодавно наче побачив уперше.

Маша — доросла, їй вже десять років. Вона вища за мене, мабуть, на цілу голову, проте, незважаючи на це, зі мною охоче грається. Її волосся зазвичай заплетено в косу. Але коли коса розплетена, Маша схожа на справжню чарівницю.

— А в мами Ісуса Христа було красиве волосся? — запитую.

Батьки мовчать, схоже, моє питання заскочило їх зненацька.

— Так, звісно, красиве, — відповів нарешті тато.

Уявляю собі Немовля Ісуса, який так само, як і я колись, міцно тримає волосся своєї мами і від задоволення дригає ногами.

— Ти знаєш, хто такі волхви? — питає раптом тато і відразу ж сам відповідає: — Це добрі чарівники. Вони жили на Сході і знали геть усе. Одного разу вони побачили зірку на небі. Зірка палала так яскраво — яскравіше за всі інші зірки, і волхви зрозуміли, що у світі невдовзі

станеться диво. Вони сіли на верблюдів і поїхали пустелею, услід за зіркою. Доїхали до одного широченного поля. Там було темно, лишень у далечині палали вогнища пастухів, — розповідав тато історію, котру я вже неодноразово чув від мами. Але тато викладав її набагато докладніше, з важливими подробицями. — Зірка зупинилась над горою, де була печера. І туди, до печери, з неба полилося світло. Вірніше, світло полилося вже із самої печери, тому що там народився хто?

Я мовчав, знаючи, що татові моя відповідь зовсім не потрібна.

— Правильно, Дитя Христос. Волхви спішилися з верблюдів і понесли в печеру подарунки. Загавкали собаки і переполохалися пастухи. Але волхви сказали, що вони не розбійники, і що прийшли вклонитись Христу. І тоді всі разом пішли до печери. А там, у дерев'яних яслах...

Я уявив собі ту печеру, де, напевно, були ще й корови, і вівці, і тисяча мільйонів янголів, і пастухи із собаками, і волхви з верблюдами.

І як вони там усі помістилися?

4

Минулої неділі після церковної відправи ми будували у церковному дворі снігову фортецю: Маша нагрібала лопатою сніг, а я та інші діти ліпили стіни. Я спорудив височенну стіну, майже до поясу, але просив Машу, щоби несла снігу ще і ще. Їй доводилось ходити з лопатою по всьому двору.

Батьки стояли неподалік, топчучись з ноги на ногу. Мама запитувала:

— Даню, синочку, може, досить будувати? Ти вже весь у снігу!
Наче я не розумів, що справа не в мені, — їм самим холодно. Та хіба я міг піти, залишивши Машу і не добудувавши фортецю?..

Машина зупинилась. Я сидів недвижно, задумавшись про зірку, шоколадні цукерки, про Машу, про сніг... і якби не татові руки, що підхопили мене під пахви, заснув би.

— Ми трохи запізнилися. Велике Повечеріє вже почалося, — сказала мама, накриваючи свою голову хустинкою.

5

У церкві не так цікаво, як у дворі. Доводиться шукати, чим себе забавити.

Звісно ж, свічки. Мама завжди купує і дає мені кілька свічок. Запалюю і ставлю їх у високий підсвічник, сидячи на руках у мами, і пошепки називаю всіх, кого Бог має захистити: тата й маму, бабусю Зою і діда Антіна, які живуть у Києві, жуків, равликів і, звичайно, Машу.

Під кожним підсвічником на підлозі стоять бляшані банки зі згарками. Коли починається відправа, я сідаю біля однієї з цих бляшанок та з воскових паличок будує будиночки або літаки. Це не складно: відділяєш згарок від грудки зліплених свічок, підбираєш іншу воскову паличку, а потім скріплюєш обидва кінця.

Головне, щоб в цей час мене не помітила одна сувора місіс із дуже гострими очима. Якщо вона раптом націлить свій соколиний погляд на мене, як я сиджу біля бляшанки і будує, — все, кінець. Обов'язково підійде і, нахилившись, помахуючи перед моїм носом

пальцем, скаже, що у церкві так поводитись не можна, це гріх, і змусить викинути збудований літачок назад до бляшанки.

Маша під час відправи стоїть як доросла, не пустує. Але іноді вона відходить і, сівши на лавку, починає малювати або читати. Я тоді також беру свою книжку про тварин і сідаю поруч. Так само, як тато, важно перегортаю сторінки.

6

«У-у-у!..» залишилось на вулиці, за дверима, що закрилися за нами. Мама зняла з мене куртку. Жарко у церкві. І людей сьогодні більше, ніж зазвичай. Гомін, голоси, шепіт, співи. Підсвічники — багаттям, всюди квіти, ялинкові гілки.

... О-ох і довга ж відправа сьогодні. Я вже побудував кілька будиночків, і помалював.

— Потерпи, синку, ще трохи залишилось, — обіцяє мама, погладивши мене по голові.

Маша сьогодні чомусь не читає і не малює. Стоїть поруч зі своєю мамою, вся нарядна — у білій кофтині і світлій спідниці. Ось, нарешті, вона відходить і сідає на сходинку під великою іконою. Потім упирає лікті в коліна, кладе обличчя в розкриті долоні. Схоже, їй також стало нудно. Вона позирає на мене — я стою неподалік. Наші очі зустрічаються. Маша поправляє волосся під хустинкою. Раптом, посміхнувшись, підморгує мені. Я посміхаюсь у відповідь. Мені чогось стає соромно.

«Пові-іт Його і поклади-и у я-ясла-а...» — читає панотець. Гомін все росте, зростає. Дужче пахне квітами і хвоєю.

«Во-олхви впавши вклонилися Йому-у...» — голос панотця дрижить, обривається. Невже панотець плаче?

Бачу, як мама витирає сльози! І мама Маші теж чомусь плаче! І Маша, дивлячись на свою маму, починає часто моргати очима, що блищать від сліз!...

7

Після служби їдемо додому.

— Знаєш, яким елеєм тебе сьогодні помазав священник?

— запитує тато. Відповідає не відразу на своє питання, як зазвичай, а чомусь чекає.

— Яким?

— Тим самим елеєм, що принесли у печеру волхви, щоби помазати Дитя Ісуса.

— А Ісус Христос боявся собак? — запитую.

Це ж дуже важливе питання: а раптом в ту печеру вдереться злий Лакі? Адже тоді всі порозбігаються: і волхви, і пастухи, і верблюди, і Спонч Боб — всі втечуть, залишивши одне-однісіньке Дитя у дерев'яних яслах.

— Ні, не боявся, — весело відповідає мама. — Христос собак жалів і з ними дружив.

Мені на душі стає зовсім спокійно. Батьки мовчать, але мовчать добре, замислено. Пахне елеєм, і ладаном, і... шоколадом.

Дістаю з кишені куртки різнокольорові кульки своїх улюблених шоколадних цукерок «М&М». Зараз головне — витягати їх обережно, щоби мама не помітила.

Поклавши у рота маленьку цукерку, думаю про Лакі і Дитя Ісуса. Як же він не боявся собак, а жалів їх? Невже давав їм шоколад? Може, і мені дати Лакі кілька цукерок? Адже він там, у підвалі, сам-один, теж чекає на подарунок.

У-у-у!.. віє вітер. Ш-ш-ш... шурхотять колеса. Гу-гу-у... гуде пічка. Летить сніг, летять вогні. І я теж лечу, стискаючи у руці цукерки...

8

Вранці мій новий гвинтокрил ганяв над водою, падав, вдаряючись у плаваючу у ванні порожню пляшку від шампуню. Потім ми поснідали, і я потягнув тата на вулицю.

У кишені моєї куртки залишалось купка цукерок «М&М» для Лакі. Чого б мені це не вартувало, дам йому зараз цей подарунок! Тепер я знав напевне: Лакі такий злий і нещасний тому, що все життя його тримали у темному підвалі, дражнили і обстрілювали водою з пістолетів. А саме головне, йому ніколи не давали шоколад.

Ми вийшли у двір. Я побіг до кам'яного колодязя на розі будинку, а тато залишився розмовляти з місіс Енн біля під'їзду.

Серце моє сильно закалатало. Я підійшов до сходинок кам'яного колодязя. Все, я більше собак не боюся! Тепер в мене з'явиться друг. І ми разом з Лакі підемо гамселити Скелета так, що аж гай гудітиме! У-у-ух!...

Залізні двері у підвал були відчинені. Чому??? Невже місіс Енн забула закрити замок? Або Лакі не витримав свого жахливого собачого життя та збіг?

Я спустився ще на одну сходинку. Присівши навпочіпки, зазирнув у підвал. Там — порожньо. Помчав назад:

— А де Лакі? Його у підвалі немає! Де він?

Тато чомусь знітився, не відповів.

— Лакі був старий і дуже хворий. Його час прийшов, йому зробили укол, щоб він помер без болю, — відповіла місіс Енн та, досадливо скрививши губи, зітхнула.

— Навіщо?! Навіщо?! — я знову помчав назад.

Збіг по сходинках і, відштовхнувши скриплячі двері, опинився у напівтемному підвалі. Дійшов до самого кінця. Там, на підлозі, стояла пластмасова миска, на дні якої лежали якісь темні шматочки.

Сівши перед цією мискою навпочіпки, я витер сльози та поклав туди всі цукерки, що мав із собою. Ні, Лакі не помер. Цієї ночі він побіг до Ізраїлю, щоб разом з усіма увійти у печеру, де лежить у яслах народжений Дитя Ісус. Але Лакі скоро повернеться. І я буду годувати його шоколадом щодня.